

Normaliseren in onderwijs en jeugdhulp: Een gezamenlijke opgave

Leernetwerk Normaliseren van Werkplaats SAMEN

Auteurs

Marije van der Hulst

Barbera Voskuil

Tamara Bos

Rob Gilsing

Kennisnetwerk
Jeugd Haaglanden

Colofon

Dit rapport is onderdeel van de Klein-maar-Fijn projecten van het Leernetwerk Normaliseren (Werkplaats SAMEN), gefaciliteerd door het Lectoraat Jeugdhulp in Transformatie van De Haagse Hogeschool. Het betreft het derde en laatste rapport in deze reeks. Voor meer informatie over het Leernetwerk Normaliseren en de twee eerdere publicaties: [De visie op normaliseren](#) en [De kracht van het gewone: voorbeelden ter inspiratie van normaliseren](#), kun je terecht op de [website](#).

Den Haag, september 2024

Inhoud

1 Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Doel	5
1.3 Werkwijze: selectie, dataverzameling en analyse	7
1.4 Leeswijzer	8
2 Voorbeelden in beeld	9
2.1 De gezinsconsulent – Stichting JES Rijnland	9
2.2 Consulenten zorg-onderwijs – gemeente Rijswijk	10
2.3 Positive Behavior Support in de Wijk – Den Haag	10
3 De voorbeelden in relatie tot normaliseren	12
Overzicht elementen bij normaliseren in onderwijs en jeugdhulp	13
3.1 Elementen uit de visie normaliseren	14
3.2 Normaliseren in de praktijk: het proces	19
3.3 Wat kan er nog beter? Wat is er nog nodig?	23
Tot slot	24

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het leernetwerk Normaliseren is één van de leernetwerken van de Regionale Kenniswerkplaats Jeugd (RKJ) SAMEN (*zie Kader 1*). Het leernetwerk bestaat sinds 2020. In het leernetwerk werken jeugdigen en ouders, praktijkprofessionals van zowel jeugdhulp- als voorliggende voorzieningen, gemeentelijke beleidsmakers en onderzoekers samen aan het complexe vraagstuk van normaliseren. Dit leidde in 2022 tot een gezamenlijke visie op normaliseren, waaraan alle in het leernetwerk

vertegenwoordigde perspectieven meewerkten (*zie Kader 2*). In het kort benadrukt de visie dat twijfels en kwetsbaarheden inherent zijn aan opgroeien en opvoeden, en daarmee bij het leven horen. Deze benadering beoogt te voorkomen dat alledaagse hobbels van kinderen, jongeren en (mede)opvoeders worden geproblematiseerd, gemedicaliseerd of geïndividualiseerd. In plaats daarvan is er nadrukkelijke aandacht voor de gezinssituatie, de maatschappelijke context en de eigen regie van ouders, jongeren en kinderen over hun eigen leven.

De visie vormde voor het leernetwerk de basis van waaruit we verder konden denken en werken. In 2023 bundelden we een flink aantal praktijkvoorbeelden waarvan we vonden dat daarin gedacht en gewerkt werd vanuit de (meeste) uitgangspunten van onze visie. Door deze voorbeelden te beschrijven, inclusief de sterke- en de ontwikkelpunten, hoopten we praktijk en beleid te inspireren (nog) meer normaliserend te werken. We denken dat we daarin geslaagd zijn.

Tegelijkertijd stelden we in het leernetwerk vast dat over het geheel van de praktijkvoorbeelden een belangrijke context waarin bijgedragen kan worden aan het normaliseren van opgroeien en opvoeden, grotendeels ontbrak: het onderwijs. Die constatering vond ondersteuning in de vele bijeenkomsten die we in de regio van de RKJ en ook daarbuiten hebben gehad. Niet zelden werd naar voren gebracht dat juist het onderwijs een cruciale actor is in het normaliseren, in het bijzonder de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. Waarbij beide domeinen handelen vanuit een gezamenlijk pedagogisch antwoord op onzekerheden en kwetsbaarheden bij opgroeien en opvoeden. Problemen op school hangen vaak samen met opvoed- en opgroeioproblemen in de thuissituatie, waardoor scholen ook een vanzelfsprekende rol hebben in het onderkennen van dergelijke problemen. Een contextuele kijk op het kind en gezin en alternatieve hypothesen zijn het uitgangspunt bij het kijken naar vragen van kinderen en ouders. Het is belangrijk om als jeugd- en gezinsprofessional met de jeugdigen, ouders en school te bespreken wat nodig is om met een brede blik te kunnen kijken, jeugdigen te

zien en te horen. Het werken volgens een gemeenschappelijke visie en gedeelde waarden is zeer belangrijk om om te kunnen gaan met uitdagingen, onzekerheden en problemen die kinderen en ouders tegenkomen.

1.2 Doel

Dat brengt ons bij het doel van dit derde en laatste Klein-maar-fijn-project van het Leernetwerk Normaliseren: het inzicht bieden in een aantal goed lopende voorbeelden van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp, waarbij gewerkt wordt volgens belangrijke elementen van de visie normaliseren, om zo onderwijs- jeugd en gezinsprofessionals en beleidsmakers te inspireren.

Dit doel realiseren we door drie voorbeelden in beeld te brengen ([zie Hoofdstuk 2](#)). Bij ieder voorbeeld gaan we in

Kader 1 | Achtergrond van werkplaats SAMEN / Leernetwerk Normaliseren

De Regionale Werkplaats SAMEN is een samenwerkingsverband in de zorg voor jeugd en bestaat uit (toekomstige) praktijkprofessionals, ouders, jongeren, docenten en lectoren van hogescholen, gemeenteambtenaren en onderzoekers. Werkplaats SAMEN wil bijdragen aan het gezond en veilig opgroeien van de jeugd in de regio's Haaglanden, Holland-Rijnland en Midden-Holland. Dit doet SAMEN door als kennis- en innovatienetwerk een duurzame leerstructuur te ontwikkelen voor een betere zorg voor de jeugd. Binnen SAMEN zijn drie leernetwerken actief. Het Leernetwerk Normaliseren (LNW) is daar één van. De ambitie van het LNW is als volgt geformuleerd: 'We komen tot een visie op- en een lexicon voor het praten over het normale leven en gaan deze gebruiken! Het

LNW bestaat uit een groep van 12 – 15 vaste deelnemers: ervaringsdeskundige jongeren, ouders met ervaringskennis, professionals uit de jeugdhulp en van voorliggende voorzieningen en gemeentelijke beleidsmakers. Het LNW wordt getrokken door twee onderzoekers van het lectoraat Jeugdhulp in Transformatie van De Haagse Hogeschool. Het LNW kwam in de periode september 2020 tot augustus 2024 vier tot vijf keer per jaar bijeen. In deze bijeenkomsten leerden deelnemers van en reflecteerden zij op bestaande kennis (ervaring, praktijk, wetenschap), wisselden zij uit vanuit verschillende perspectieven en vanuit verschillende regio's en werkten zij samen aan het ontwikkelen van best-practices om de zorg voor jeugd te verbeteren.

ieder geval in op de vraag hoe het betreffende voorbeeld bijdraagt aan normaliseren van opgroeien en opvoeden. Daarbij kijken we naar de volgende elementen van de visie normaliseren:

- Twijfels en kwetsbaarheden zijn normaal, horen bij opvoeden en opgroeien
- Steun is waar mogelijk informeel
- Toegang tot steun is laagdrempelig
- Vraag/behoefte van jeugdigen/ouders is leidend, steun wordt met gezin vormgegeven
- Gelijkwaardigheid jeugdigen/ouders en ondersteuners/hulpverleners
- Aandacht voor brede context van gedrag en/of twijfels, onzekerheden en kwetsbaarheden
- Aandacht voor positieve zaken
- Vermijden van problematiseren en medicaliseren waar mogelijk

Daarnaast kijken we in ieder voorbeeld wat nodig om verder te normaliseren. Wat gaat goed, wat kan beter, wat zijn (ook randvoorwaardelijke) aandachtspunten? Op basis van de drie voorbeelden trachten we enkele algemene inzichten te formuleren die relevant zijn voor het gezamenlijk werken aan normaliseren van opgroeien en opvoeden vanuit het onderwijs en de jeugdhulp. We wijzen er nadrukkelijk op dat de reikwijdte van dit onderzoek beperkt is. Het is met recht een klein-maar-fijn-project. De conclusies die we trekken zijn gebaseerd op drie voorbeelden en daarmee tentatief. Niettemin denken we ook vanuit deze bescheiden ambitie een bijdrage te leveren aan het complexe vraagstuk dat het normaliseren van opgroeien en opvoeden is.

Kader 2 | Visie Leernetwerk Normaliseren

Verwachtingen, twijfels, onzekerheden, kwetsbaarheden en vragen rondom opvoeden en opgroeien **horen bij het leven**. Ouders en jeugdigen krijgen aanmoediging om deze in informele netwerken te bespreken. Ook worden ze gestimuleerd binnen deze **informele netwerken** steun/hulp te zoeken wanneer het even niet lekker loopt. Daarnaast is er voor ouders en jeugdigen (vroeg)tijdige **toegang tot herkenbare aanspreekpunten in de directe omgeving** (lees: op school en in de wijk). Deze ondersteuning komt zo veel mogelijk van steunfiguren, die de jeugdige en diens gezin kennen en zo veel mogelijk langdurig betrokken blijven. Uitgangspunten bij de ondersteuning zijn 1) dat **ouders/jeugdigen hun verantwoordelijkheid nemen** voor zover dat mogelijk is en 2) dat er **geen beroep wordt gedaan op de eigen verantwoordelijkheid waar de draagkracht dat niet toelaat**.

Wanneer ouders of jeugdigen aankloppen of aangemeld worden voor (formele) jeugdhulp **nemen professionals hen serieus**. In gesprek met de ouder(s) en/of de jeugdige en eventuele andere betrokken partijen krijgen zij **gezamenlijk inzicht** in de situatie. Ook komt verduidelijking op eventuele vragen of zorgen. In de samenwerking is **gelijkwaardigheid** het uitgangspunt. De professional is expert op het gebied van opvoeden en opgroeien in algemene zin; de jeugdige en ouder(s) zijn experts op het gebied van de eigen situatie. In het gesprek hanteert de professional een **brede blik**: er is oog voor de context waarin de jeugdige opgroeit, de situatie van de ouder(s) en het

gehele gezin, voor **dingen die goed gaan en voor beschermende factoren**. Hierbij wordt de hulpvraag of ondersteuningsbehoefte van jeugdige en ouder(s) niet uit het oog verloren. Het is belangrijk dat de basis in de leefwerelden van het kind (zo veel mogelijk) op orde is. Dit wil zeggen: gezin, school, opvang, vrij tijd. Is dit niet het geval, dan ligt de prioriteit bij de basis herstellen. Dit dient altijd te gebeuren vanuit een partnerschap tussen jeugdige, ouder(s), professionals en andere betrokkenen.

Variatie in de vorm van **onderlinge verschillen** tussen jeugdige/ouders en gezinnen **mag er zijn**. Het mag ook best af en toe wat minder goed gaan, Afwijkingen van het 'gemiddelde', incidenten en mindere perioden worden **niet onnodig geproblematiseerd of gemedicaliseerd**. Jeugdigen, ouders en professionals schatten gezamenlijk in of hulp in de betreffende situatie nodig is. En zo ja, in welke vorm en mate deze passend is. Zij kunnen ook de afweging maken dat jeugdhulp niet nodig of passend is. Als dat wel het geval is, gaat jeugdhulp terug naar de basis om hulp te bieden die zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig is. Jeugdigen groeien **zo veel mogelijk op in het eigen gezin en gaan naar het reguliere onderwijs**, ook als sprake is van een ontwikkelingsstoornis of psychische kwetsbaarheid. Gezamenlijk schatten de betrokkenen in welke mogelijkheden er zijn om mee te blijven doen. Ook bekijken ze samen **hoe de omgeving en jeugdhulp de jeugdige en ouder(s) zo goed mogelijk kunnen ondersteunen** bij het omgaan met problemen.

1.3 Werkwijze: selectie, dataverzameling en analyse

Selectie

Om tot relevante en inspirerende voorbeelden van normaliseren binnen de samenwerking onderwijs en jeugdhulp te komen, hebben we de LNW-deelnemers geraadpleegd. Vanuit het LNW zijn drie programma's aangebracht: de gezinsconsulenten van Stichting JES Rijnland, de consulenten zorg-onderwijs van de gemeente Rijswijk, en het programma Positive Behavior Support (PBS) in de Wijk van PI-Research.

Op basis van verkregen documenten en gesprekken met vertegenwoordigers van deze programma's, hebben we gekeken of de programma's aansluiten bij de visie op normaliseren zoals eerder opgesteld door het leernetwerk. Omdat de programma's allen als potentiële inspirerende voorbeelden werden gezien, hebben we besloten deze verder te verkennen en de betrokkenen uit te nodigen voor verdere deelname aan het project. Vanaf nu worden de programma's aangeduid als 'voorbeelden'.

Dataverzameling

Allereerst hebben we per voorbeeld informatie verzameld door middel van documenten die we van de vertegenwoordigers hebben ontvangen. Deze documenten zijn gebruikt om een programma-beschrijving op te stellen en om de basis te leggen voor de gesprekken met betrokken uitvoerders. Deze documenten omvatten:

- Gezinsconsulenten (JES Rijnland): Het participatief actieonderzoek Samen Bruggen Bouwen (Rutz & Bochove, 2023)¹;
- Consulenten zorg-onderwijs (Gemeente Rijswijk): De Rijswijkse visie op normaliseren, een brief van de wethouder over de pilot consulenten zorg-onderwijs, en een infographic afwegingskader jeugdhulp-passend onderwijs;
- PBS in de Wijk (PI-Research): Een programmabeschrijving en een onderzoek naar PBS in Rotterdam².

Vervolgens hebben we informatie verzameld door gesprekken te voeren met betrokkenen van ieder voorbeeld aan de hand van een gespreksleidraad. De gespreksleidraad was gericht op het voeren van een open gesprek over wat werkt in de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp en wat er nodig is. Hierbij werd niet expliciet verwezen naar het begrip normaliseren of de elementen uit de visie normaliseren. Bij Stichting JES Rijnland hebben we gesproken met twee gezinsconsulenten, beiden fysiek op locatie. Bij de consulenten zorg-onderwijs van de gemeente Rijswijk hebben we – vanwege een afmelding – één consulent digitaal gesproken. Voor Positive Behavior Support (PBS) in de Wijk hebben we twee aparte gesprekken gevoerd. Het eerste gesprek was met de twee

schooldirecteuren van OBS De Meerpaal en OBS De Tweemaster en de implementatiebegeleider van PBS in de Wijk, die tevens onderzoeker is bij PI-Research. Dit gesprek vond digitaal plaats. Het tweede gesprek is fysiek op locatie gevoerd, met twee schoolcoaches van Schoolformaat, beiden werkzaam op de bovengenoemde scholen.

Alle interviews duurden ongeveer een uur. Met toestemming van de geïnterviewden werden de gesprekken opgenomen (via Teams bij de digitale gesprekken en met een memo-recorder op locatie). De gesprekken zijn zorgvuldig uitgewerkt tot gespreksverslagen en ter goedkeuring voorgelegd aan de deelnemers van het betreffende gesprek. Alle interviews zijn anoniem verwerkt.

Analyse

De gespreksverslagen en aanvullende informatie zijn gecodeerd met behulp van het programma Atlas.ti. Hierbij zijn de codes toegewezen op basis van de elementen uit de visie normaliseren van het leernetwerk, om te analyseren hoe deze elementen in de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp in de voorbeelden tot uiting komen. Daarnaast is er open

1 Rutz, S., & van Bochove, M. (2023). Samen bruggen bouwen. Gezinsconsulenten als verbinders tussen gezin, wijk en (voor)school. Haagse Hogeschool. Verkregen via Samen bruggen bouwen - Gezinsconsulenten als verbinders tussen gezin, wijk en (voor)school (kennisnetwerkjeugdhaaglanden.nl)

2 van Leeuwen, E., Koppers, P., de Groot, M., & Ruijs, A. (2018). Positive Behavior Support (PBS) IN DE WIJK: Eerste praktijkervaringen in Rotterdam. Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 57, 291-307.

gecodeerd om de proces-elementen van normaliseren binnen deze samenwerking te identificeren. Op basis van deze codering is een analyse uitgevoerd die zowel overeenkomsten en verschillen tussen de voorbeelden beschrijft, als inzicht biedt in wat goed werkt en wat er (nog) beter kan bij het normaliseren in de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp.

Tot slot bespraken we de analyse met de geïnterviewde deelnemers tijdens een expertbijeenkomst, waarin we vroegen of zij de bevindingen herkenden en of zij nog aanvullingen hadden. De deelnemers bevestigden de bevindingen en hadden geen aanvullende opmerkingen. Naar aanleiding van de expertbijeenkomst is geen nieuwe informatie aan dit rapport toegevoegd.

Wanneer geïnterviewden niet in de gelegenheid waren bij deze expertbijeenkomst aanwezig te zijn, hebben zij de conceptrapportage schriftelijk toegestuurd gekregen en konden zij schriftelijk feedback geven. De rapportage is aangepast op basis van de feedback die we van de geïnterviewde deelnemers hebben ontvangen.

1.4 Leeswijzer

Bij het lezen van dit verslag is een aantal zaken van belang. De beschreven voorbeelden zijn nadrukkelijk bedoeld om te inspireren, maar vormen geen handleiding of werkbeschrijving van een programma, interventie of initiatief. Mocht u geïnteresseerd zijn in meer informatie over een bepaald voorbeeld, dan verwijzen wij u naar de informatie aan het einde van ieder voorbeeld. Daarnaast: de beschrijving van Positive Behavior Support (PBS) is gebaseerd op

informatie en gesprekken vanuit de bepaalde locatie en context Duindorp in Den Haag. Ervaringen met PBS kunnen elders in het land anders zijn.

Wanneer wij in de voorbeelden spreken van ouders, dan kunt u daar ook (mede)opvoeder lezen. Indien noodzakelijk

spreken we wel expliciet over vaders en/of moeders. Daarnaast worden de begrippen kinderen, jongeren en jeugdigen afwisselend gebruikt om minderjarige personen aan te duiden. Deze termen zijn veelal uitwisselbaar.

2 Voorbeelden in beeld

2.1 De gezinsconsulent – Stichting JES Rijnland

De gezinsconsulenten werken dit schooljaar op zeven basisscholen in Leiden en Katwijk aan het verminderen van kansenongelijkheid voor kinderen. De gezinsconsulent is een jeugd- en gezinsprofessional van Stichting Jeugd en Samenleving Rijnland (JES Rijnland). De preventieve, praktische en persoonlijke aanpak van de Gezinsconsulent verbindt ouders met school en de wijk. De gezinsconsulent kan zowel thuis als op school flexibel worden ingezet. De gezinsconsulent is zichtbaar aanwezig op school en probeert in verschillende situaties laagdrempelig contact te maken met kinderen en ouders. De gezinsconsulent gaat naast ouders staan en stelt zich op als bondgenoot van ouders voor, tijdens en na gesprekken met school en andere professionals. Door tijd te nemen om ouders te zien en zonder oordeel te luisteren, krijgen ouders de ruimte om moeilijke onderwerpen bespreekbaar te maken. De gezinsconsulent kan vervolgens (praktisch) met ouders meedenken op de korte en lange termijn en sluit hiermee aan op de zorgen en behoeften van ouders.

Uit een onderzoek naar de invulling en ontwikkeling van de functie van gezinsconsulent van De Haagse Hogeschool (Samen bruggen bouwen, 2023) blijkt dat deze benadering waardevol is. Het onderzoek liet zien dat gezinsconsulenten ouders die voor andere partijen

moeilijk te bereiken zijn, beter bereiken en ondersteunen. Ze maken ouders wegwijs op school en in de wijk en verbinden ouders aan voorzieningen voor zichzelf of hun kind. Tijdens het eerste schooljaar (2022-2023) heeft de functie van gezinsconsulent steeds meer vorm gekregen. De gezinsconsulenten stemmen hun werkwijze af op de situatie van de school, ouders en leerlingen, in overleg met de scholen en partijen uit de wijk. Zo is de verbinding sterker geworden.

Voor wie?

De gezinsconsulent verbindt ouders van schoolgaande kinderen waar nodig aan preventieve voorzieningen en aan activiteiten in de stad en de wijk. JES Rijnland werkt daarin intensief samen met lokale organisaties, zoals de

peuterspeelzaal, scholen, de bibliotheek en het welzijnswerk. De gezinsconsulent kijkt breed samen met de ouder wat er nodig is. Het preventieve aanbod van JES Rijnland kan ingezet worden wanneer dat passend is: zoals taallessen voor ouders, buitenschoolse activiteiten voor kinderen en thuisprogramma's zoals de Voorleesexpress, SamenLeren en School's cool.

Door wie?

De gezinsconsulent is iemand die in staat is om de verschillende leefwerelden van kinderen met elkaar te verbinden: ouders, thuis en school. De gezinsconsulent biedt ondersteuning die aansluit op het schoolplan en de systematiek binnen de school, en heeft daarbij nauw contact met IB-er(s) en leerkrachten.

Wat is er nodig aan randvoorwaarden?

De gezinsconsulent is een brugfunctionaris tussen de leefwereld van ouders en kinderen enerzijds en de school en de wijk anderzijds. Het is daarom van belang dat de gezinsconsulent voldoende ruimte krijgt om met relevante partners uit deze leefwerelden in contact te komen, een relatie op te bouwen en samen te werken. Ook is het van belang dat de gezinsconsulent in de gelegenheid is om ouders te ondersteunen, bijvoorbeeld door huisbezoeken of het aanwezig zijn bij gesprekken met school en/of derden.

2.2 Consulenten zorg-onderwijs – gemeente Rijswijk

De consulenten zorg en onderwijs (in het vervolg 'consulenten' genoemd) in de gemeente Rijswijk zijn professionals uit het jeugdteam die een nieuwe rol hebben gekregen. Hun taak is om snel en preventief te handelen, beter passende hulp te bieden en kostenbeheersing te realiseren door grip te krijgen op toewijzingen van jeugdhulp in het onderwijs. Deze functie is voortgekomen uit de pilot 'Consulent in de school', een initiatief dat is ontstaan vanuit de gemeente Rijswijk in samenwerking met verschillende partners, waaronder scholen, schoolmaatschappelijk werk, het Samenwerkingsverband Passend onderwijs Primair Onderwijs Haaglanden (SPPOH) en Jeugdgezondheidszorg Zuid-Holland West. Het doel van deze pilot was om een betere samenwerking tot stand te brengen rond zorgleerlingen in het basisonderwijs.

Voor wie?

De consulenten zijn betrokken bij alle 24 scholen in Rijswijk, zowel basisscholen als scholen voor voortgezet onderwijs. Ze zijn beschikbaar voor adviesvragen en aanvragen voor jeugdhulp door ouders van leerlingen. Daarnaast zijn ze actief op scholen via het Preventief Overleg Zorg en Onderwijs (POZO) om preventief te kunnen werken en erger te voorkomen.

Door wie?

De consulenten spelen een cruciale rol bij het voeren van gesprekken op scholen over de behoeften van leerlingen/gezinnen en streven naar normaliseren waar mogelijk. Ze werken samen met verschillende

instanties zoals de jeugdgezondheidszorg, schoolmaatschappelijk werk en POZO.

Wat is er nodig aan randvoorwaarden?

De gemeente Rijswijk geeft met het creëren van de functie consulent zorg en onderwijs uitvoering aan de opgave uit de Hervormingsagenda Jeugd, waaronder het versterken van de gemeentelijke toegang door stevige lokale teams met een integrale blik. Naast de focus op jeugdhulp kunnen de consulenten zich bijvoorbeeld ook richten op de ondersteuningsvragen die het gezin van de leerling betreffen, denk aan ondersteuning op het gebied van bestaanszekerheid. De samenwerking en afstemming daarover met bijvoorbeeld schoolmaatschappelijk werk, het sociaal wijkteam van de gemeente, en de vele andere partners van de sociale kaart, bieden daarin mooie kansen. De consulenten kunnen per school en per wijk inzicht bieden in wat nodig is aan preventief (collectief) aanbod.

In de gemeente Rijswijk is deze functie verankerd in de visie op normaliseren, dat professionals in hun werk richtlijnen biedt. Deze visie vraagt van professionals dat zij met een open en brede blik het gesprek aangaan, dat ze aandacht hebben voor de sterke punten van jeugdigen en ouder(s), mogelijkheden van het gezin in kaart brengen en accepteren dat niet alle beperkingen gecompenseerd kunnen of moeten worden. Alleen als blijkt dat hulp daadwerkelijk noodzakelijk is, zal er doorverwezen worden naar passende jeugdhulp.

2.3 Positive Behavior Support in de Wijk – Den Haag

Op OBS De Meerpaal en OBS De Tweemaster, twee basisscholen in Duindorp – Den Haag wordt gewerkt met

het programma 'Positive Behavior Support in de Wijk (PBS). Dit programma is bedoeld om sociaal gedrag bij leerlingen te bevorderen en gedragsproblemen te verminderen, zodat alle leerlingen optimaal kunnen profiteren van het geboden onderwijs. Dit door op school één duidelijke en positieve taal te spreken en een voorspelbare, veilige leeromgeving te creëren met ruimte om te leren en ontwikkelen. Hierbij heeft het programma vijf pijlers:

- 1) Werken aan gedrag vanuit (wijk-brede) waarden
- 2) Preventie staat centraal
- 3) Positieve benadering: aanleren en waarderen
- 4) Data-gestuurd werken
- 5) Partnerschap met ouders en samenwerking met ketenpartners

PBS is een praktische, methodische, school-brede en preventieve gedragsaanpak die schoolteams concrete technieken en hulpmiddelen geeft om te werken aan een duurzaam, positief schoolklimaat. De aanpak is erop gericht om gewenst gedrag expliciet te maken, actief aan te leren en te stimuleren. Hierbij is partnerschap en een positieve samenwerking tussen leerlingen, schoolmedewerkers en ouders een vast en belangrijk onderdeel. Daarbij wordt rekening gehouden met diverse contexten die van invloed kunnen zijn op ongewenst gedrag van leerlingen: de leerling zelf, de ouder(s) en/of gezin, en de omstandigheden in en om de school. De aanpak houdt rekening met deze factoren en niveaus.

In de gezamenlijke aanpak van gewenst gedrag kiest een school 3 tot 5 waarden die zij belangrijk vinden in het contact met leerlingen. Deze waarden vertalen zich

naar duidelijke gedragsverwachtingen en concreet gedrag. Gedrag wordt gezien als iets dat uitgelegd, aangeleerd en geoefend moet worden, in korte lessen wordt hier aandacht aan besteed. Het schoolteam richt zich structureel op wat er goed gaat en benoemt dit, vanuit het gezegde 'wat je aandacht geeft, groeit'. Daarnaast wordt er ondersteuning op maat geboden als een leerling extra hulp nodig heeft bij diens gedrag. Daarbij wordt data-gedreven gewerkt: gedragsinterventies worden ingezet op basis van verzamelde gegevens over gedrag uit het sociaal-emotioneel leerlingvolgsysteem van de school en op basis van school-brede, dagelijkse gedragsincidentenregistraties door alle schoolmedewerkers.

Voor wie?

PBS wordt momenteel ingezet op twee basisscholen in Duindorp, een wijk in Den Haag. Leraren op de PBS-scholen zijn toegerust met concrete technieken en hulpmiddelen om op een eenduidige en effectieve wijze sociaal gedrag school-breed te bevorderen en gedragsproblemen te voorkomen of om te buigen. Het gaat dan om systemen voor positieve bekrachtiging en technieken om ongewenst gedrag effectief te begrenzen. Voor leerlingen is er een beloningssysteem waarmee zij op school kunnen sparen voor leuke dingen. Ouders worden regelmatig op de hoogte gehouden over PBS en om ideeën en input gevraagd. Daarnaast raagt PBS in de wijk om een actieve betrokkenheid van de gemeente, zij heeft een belangrijke rol in het enthousiasmeren van organisaties rondom een school en in het faciliteren van het implementatie- en borgingstraject.

Door wie?

In Duindorp wordt PBS vorm gegeven vanuit een samenwerking tussen de twee scholen (De Meerpaal en De Tweemaster), ouders, leerlingen en organisaties in de wijk (zoals wijkcentrum Het Trefpunt). Hierbij zijn de volgende mensen en organisaties betrokken:

- Leerlingen: de leerlingen op school denken actief mee over de beloningen. Daarnaast is een groepje leerlingen betrokken in een PBS-kidsteam, om te helpen bij het vormgeven van de PBS aanpak op school. Zij denken mee over gedrag en geven tips over dingen/zaken die beter kunnen.
- Ouders: scholen zorgen dat ouders op de hoogte zijn en blijven over PBS. Ze vragen ouders regelmatig om ideeën, input of andere bijdragen.
- Schoolteam waaronder de schooldirectrice.
- Schoolcoaches / PBS-coaches: passen in hun werkzaamheden de PBS-aanpak actief toe. Zij ondersteunen het kernteam PBS in de Wijk.
- PBS-specialist: speelt een belangrijke rol in de begeleiding van schoolmedewerkers en kan daarnaast een brugfunctie vervullen naar ouders toe.
- Extern: de school zoekt proactief contact en samenwerking met organisaties in de omgeving van de school (jeugd)zorg (o.a. Kracht en partners), organisaties in de wijk (o.a. Sporttuin, Wijkcentrum Het Trefpunt).

De Schoolcoach

De schoolcoach heeft op deze twee scholen een belangrijke, elementaire functie. Een schoolcoach is geen vast onderdeel van de PBS-aanpak, maar geeft binnen deze twee scholen wel cruciaal richting en uitwerking aan deze aanpak. Binnen deze twee scholen zijn twee schoolcoaches werkzaam, die

beide scholen onder hun werkgebied scharen. Zij zijn laagdrempelig benaderbaar voor zowel ouders, leerlingen als het schoolteam. Zij observeren ouders en leerlingen in verschillende situaties en signaleren daardoor context-overstijgend (probleem)gedrag en kunnen daarmee duiding geven aan ouders en het schoolteam. Daarnaast bieden zij (indien wenselijk) één op één aandacht aan leerlingen, of (groeps)trainingen. Doordat zij de leerlingen ook buiten deze momenten in andere situaties zien, kunnen zij aangeleerd gedrag borgen in de dagelijkse situaties en contexten van de leerling.

Wat is er nodig aan randvoorwaarden?

De implementatie van de PBS-aanpak op school begint met het informeren van het schoolteam en het peilen van draagvlak. Wanneer minimaal 80% van het schoolteam de aanpak omarmt kan de school beginnen met het implementatietraject (ongeveer drie jaar). Na het implementatietraject blijft permanenten, actuele aandacht voor PBS van belang. Er wordt dan een PBS-team geformeerd dat samen met de PBS-coach de implementatie leidt. In dit team en tijdens school-brede studiedagen wordt de gezamenlijke aanpak verder uitgewerkt. Daarbij is ook een structurele en actieve betrokkenheid van de schooldirectie essentieel om een succesvolle invoering te borgen. Een actieve ouderbetrokkenheid vergroot de kans op een succesvolle uitkomst van de aanpak.

3 De voorbeelden in relatie tot normaliseren

In voorgaand hoofdstuk zijn de drie verschillende voorbeelden beschreven. Hoewel er elementaire verschillen zijn tussen deze voorbeelden, zijn er ook belangrijke overeenkomsten. Zo werken er binnen alle voorbeelden jeugdprofessionals op de scholen, die een brug proberen te slaan tussen ouders en jeugdigen enerzijds, en de schoolmedewerkers anderzijds. En hoewel deze jeugdprofessionals verschillende functienamen hebben (gezinsconsulent, consulent zorg-onderwijs en schoolcoach) werken zij allen aan een gedeelde visie op normaliseren, gelijkwaardigheid tussen school en ouder, laagdrempelige ondersteuning, aandacht voor positieve zaken en oog voor de context waarin jeugdigen opgroeien en ouders opvoeden. Maar er zijn ook belangrijke verschillen: de schoolcoaches PBS werken expliciet vanuit een overkoepelde methodiek

(PBS) die helpt bij het normaliseren, terwijl de gezinsconsulenten JES-Rijnland en de consulenten zorg-onderwijs voor iedere situatie en context de juiste aanpak proberen te vinden. Op deze overeenkomsten en verschillen zullen we in dit hoofdstuk verder ingaan, o.a. aan de hand van interviews met betrokkenen bij de verschillende voorbeelden. Dat doen we allereerst aan de hand van de elementen uit de visie normaliseren, gevolgd door een aantal proceselementen die meer zeggen over hoe deze visie in de praktijk wordt gebracht. Deze elementen hebben we visueel in een overzicht weergegeven in figuur 1. Vervolgens brengen we in kaart wat er (nog) beter kan in de verschillende voorbeelden en schetsen we wat er nodig is (aan randvoorwaarden) om verder te normaliseren in de samenwerking jeugdhulp-onderwijs. Wanneer relevant zullen we onze analyse illustreren met quotes van de geïnterviewden.

Overzicht elementen bij normaliseren in onderwijs en jeugdhulp

Leeswijzer: Hieronder vindt u een overzicht van de elementen bij normaliseren in de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. In de drie beschreven voorbeelden springen de blauwe elementen eruit. Klik op één van de icoontjes voor meer informatie over het betreffende element.

Vraag of behoefte is leidend

Twijfels zijn normaal

Gedeelde visie

Laagdrempeligheid

Aanwezigheid op school

Aandacht brede context

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

Vermijden problematiseren

Gelijkwaardigheid

Informele steun

Aandacht positieve zaken

Maatschappelijke context

Afspraken en overleggen

Samenwerking onderwijs-jeugdhulp: drie voorbeelden

- Positive Behavior Support in de Wijk – Den Haag
- Gezinsconsulenten – Leiden Katwijk
- Consulenten Zorg-Onderwijs – Rijswijk

Wat hebben we gedaan?

- Documentenanalyse
- Interviews
- a.d.h.v. visie normaliseren

3.1 Elementen uit de visie normaliseren

Twijfels en kwetsbaarheid zijn normaal, horen bij opvoeden en opgroeien

De gezinsconsulenten JES-Rijnland en de consulenten zorg-onderwijs benadrukken naar ouders toe dat het vragen om hulp en het krijgen van ondersteuning oké is. Ze doen dit door duidelijk te maken dat het krijgen van ondersteuning en het stellen van vragen niet direct betekent dat de zorgen doorverwijzing noodzakelijk maken.

Ook de schoolcoaches PBS dragen uit dat hulpvragen bij opvoeden en opgroeien horen. Zo vertelt een schoolcoach PBS over een leerling met opvallend gedrag, waarvan de moeder straatangst heeft. De schoolcoach begrijpt dat de straatangst van moeder invloed heeft op het gedrag van de leerling en besluit hier iets mee te doen. Aangezien het kind van honden houdt, organiseert de schoolcoach PBS een wandeling met de schoolhond en gebruikt dit moment om met de leerling te praten. Tijdens de wandeling bespreekt de schoolcoach wat de straatangst van de moeder voor de leerling betekent, waardoor het kind zich gehoord en begrepen voelt.

“De straatangst van moeder is er, wat betekent het voor het kind dat zijn moeder straatangst heeft?”
Schoolcoach PBS

Na één wandeling maakt de leerling grote stappen qua zelfstandigheid en sociale vaardigheden: de leerling kleedt zichzelf aan en komt zelfstandig naar school. Moeder krijgt complimenten en de leerling is trots. Dit laat zien hoe een eenvoudige aanpak een aanzienlijke verandering teweeg kan brengen. De straatangst van moeder is er en mag er zijn, het is belangrijk om te zoeken naar manieren om het gezin te ondersteunen zodat de leerling zich verder kan ontwikkelen.

Steun is waar mogelijk informeel

De schoolcoaches PBS en de gezinsconsulenten JES-Rijnland richten zich op het versterken van sociale netwerken, door ouders en jeugdigen te verbinden met preventieve voorzieningen en activiteiten in de stad of wijk. Dit helpt ouders en jeugdigen om hun sociale netwerk uit te breiden en biedt mogelijkheden voor steun in de eigen omgeving. Zo is in Duindorp, waar de schoolcoaches PBS werken, de sociale cohesie sterk en de onderlinge betrokkenheid groot. Door hier gebruik van te maken, versterken de schoolcoaches de krachten van een wijk.

De gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg-onderwijs en schoolcoaches PBS bouwen hun relatie met ouders en jeugdigen op een informele manier op. Zij zijn elke dag op het schoolplein aanwezig, tonen oprechte interesse in hoe het met ouders en jeugdigen gaat. Deze informele benadering helpt ouders en jeugdigen bij het opbouwen van een vertrouwensband met de gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg-onderwijs en Schoolcoaches. Dit werkt volgens schoolcoaches PBS beter dan wanneer ouders naar een bureau moeten waar ze te maken krijgen met (overheids)

systemen, zich moeten inschrijven en mogelijk op een wachtlijst komen. Daarnaast benadrukt de schoolcoach PBS het belang van langdurig en informeel contact voor het opbouwen en onderhouden van een relatie met de gezinnen:

“Intensieve betrokkenheid is kortdurend, contact houden kan langdurig, bijvoorbeeld voor de duur dat de kinderen op school zitten.”

Schoolcoach PBS

Tegelijkertijd maakt deze persoonlijke benadering de functie van gezinsconsulent JES-Rijnland, consulenten zorg-onderwijs of schoolcoach PBS ook kwetsbaar. Het succes hangt af van individuele relaties tussen de jeugdprofessional en de gezinnen en is niet eenvoudig overdraagbaar.

Toegang tot steun is laagdrempelig

De gezinsconsulenten JES-Rijnland en schoolcoaches PBS zijn voor ouders een bekend gezicht op en rondom de school. Ze starten hun werkdag op het schoolplein waar ze een praatje maken met ouders en ouders vragen kunnen stellen. Ook gaan ze met ouders in gesprek wanneer er aanleiding voor is. Een schoolcoach PBS zegt hierover het volgende:

"Zij hebben eigenlijk niet door dat wij evengoed hulpverlening zijn en ik denk dat dit de grote winst is van de schoolcoaches op school: dat je het gezicht wordt van de school."

Schoolcoach PBS

Door zichtbaar aanwezig te zijn op het schoolplein en de tijd te nemen om ouders te leren kennen, is er steeds meer vertrouwen ontstaan, waardoor ouders steeds vaker vragen durven stellen. Dit heeft de schoolcoaches PBS wel enige tijd en inspanning gekost. De schoolcoaches werken daarnaast met een schoolhond, waar kinderen (en hun ouders) als een magneet op af komen. Het maakt het makkelijker om met kinderen een praatje te maken:

"Een wandeling met de hond is toch anders dan een gesprek in een kantoor!"

Schoolcoach PBS

Voor kinderen die niet van honden houden is er ook een schoolcoach PBS zonder hond. Bij de gezinsconsulenten JES-Rijnland zit hun kantoor naast de school, waardoor ouders gemakkelijk naar binnen kunnen lopen. Ook communiceren ze laagdrempelig, bijvoorbeeld via Whatsapp, of in de moedertaal van ouders (Arabisch), wat de drempel voor

ouders verlaagt om contact te zoeken en vragen te stellen. Daarnaast verbinden de gezinsconsulenten JES-Rijnland ouders met wijkvoorzieningen, zoals de bibliotheek, speel-o-theek, het migrantenloket en wijkactiviteiten zoals taallessen voor ouders en buitenschoolse activiteiten voor kinderen. Dit doen ze door één of meerdere keren met ouders mee te gaan naar deze voorzieningen. Enerzijds om ervoor te zorgen dat ouders aankomen, anderzijds om later na te kunnen vragen of ouders nog steeds gaan.

Vraag/behoefte van jeugdigen/ouders is leidend, steun wordt met het gezin vormgegeven

In de kennismakingsgesprekken met gezinnen luisteren de gezinsconsulenten JES-Rijnland naar de specifieke behoeften van het gezin. Ze bieden praktische en persoonlijke ondersteuning, zowel op school als thuis. Voorbeelden hiervan zijn: ouders helpen bij het invullen van formulieren, begeleiding bij logopedie-oefeningen, helpen bij de aanmelding voor voortgezet onderwijs en uitleg geven over het schoolsysteem.

Bij moeilijke gesprekken met ouders op school sluiten de gezinsconsulenten JES-Rijnland aan om ervoor te zorgen dat de behoeften en wensen van ouders worden gehoord. Ze zorgen dat ouders de ruimte krijgen om hun vragen en zorgen kenbaar te maken door hen vragen te stellen zoals: 'Wat heb je nodig van de school?' en 'Hoe voelt het nu om dit te horen?'. De ouder is hierdoor niet alleen de ontvanger van de boodschap, maar kan ook aangeven wat zij nodig heeft.

Ook de consulenten zorg-onderwijs zorgen ervoor dat de perspectieven en wensen van ouders worden meegenomen in de gesprekken met de school. Ze bezoeken gezinnen thuis en gaan in een open gesprek na waar de ouders

behoefte aan hebben. In gesprekken met school worden deze behoeften besproken.

"Als het voorkomt dat we na een huisbezoek bij ouders tot een andere conclusie komen dan de school, dan bespreken we dit met de school, want ouders hebben de regie. Wij zijn er voor de jeugdigen en voor de ouders, wij zijn er niet voor school. Zo zetten we ons ook nee!"

Consulent zorg-onderwijs

De schoolcoaches PBS ondersteunen op verschillende manieren, zoals in een groepstraining, klassikale training of individuele begeleiding aan leerlingen, afhankelijk van wat het beste past bij de leerling. In gesprek met ouders en de leerling wordt gezocht naar manieren om het kind succesvol in de klas te laten functioneren. Dit kan bijvoorbeeld door de schooldag te laten beginnen bij de schoolcoach of de schooldirecteur.

Een uitdaging voor de gezinsconsulenten JES-Rijnland in het afstemmen van de ondersteuning op de behoeften van het gezin, is het feit dat ouders vaak snel resultaat verwachten, waar dit niet altijd mogelijk is. Wanneer de gezinsconsulent JES-Rijnland niet snel een oplossing kan bieden, willen ouders een andere oplossing, bijvoorbeeld in de vorm van een doorverwijzing. Een uitdaging voor de schoolcoaches PBS is dat de boodschap die kinderen van thuis meekrijgen soms botst met de boodschap die op

school gegeven wordt, bijvoorbeeld 'als je geslagen wordt, sla je terug'.

Gelijkwaardigheid tussen jeugdigen/ouders en ondersteuners/hulpverleners

Wanneer ouders kennismaken met de gezinsconsulenten JES-Rijnland en consulenten zorg-onderwijs volgt er vaak een huisbezoek. Tijdens deze bezoeken merken de consulenten zorg-onderwijs dat ouders zich comfortabeler en veiliger voelen om meer over hun thuissituatie te delen. Dit komt doordat de consulenten zorg-onderwijs hun gesprekken in de eigen omgeving van het gezin voeren. Ouders voelen zich minder 'te gast' en meer op hun gemak in hun eigen huis, in tegenstelling tot de gesprekken op kantoor of op school, waar ze zich onzeker en kwetsbaar kunnen voelen. Zoals een gezinsconsulent JES-Rijnland het verwoordt:

"Wanneer ouders op school worden uitgenodigd voor een gesprek voelen zij zich vaak te gast, onzeker, kwetsbaar doordat een leerkracht of intern begeleider iets komt vertellen over jouw kind, veel meer dan dat zij iets komen ophalen of benieuwd zijn".

Gezinsconsulent JES-Rijnland

De gezinsconsulenten JES-Rijnland en de consulenten zorg-onderwijs hebben als primaire taak om ouders en jeugdigen te ondersteunen. Ze profileren zich naar de

gezinnen als onafhankelijke ondersteuners die zich niet laten leiden door eventuele belangen van de school. De gezinsconsulent JES-Rijnland werkt nauw samen met de school, maar is niet direct verbonden aan de school:

"Ik ben op school, ik hoor bij de school, maar ik ben niet van school".

Gezinsconsulent JES-Rijnland

In de samenwerking met leerkrachten, ouders en andere betrokkenen bevorderen de consulenten zorg-onderwijs gelijkwaardigheid door gezamenlijke reflectie en gesprek. Alle betrokkenen worden gevraagd om gezamenlijk na te denken over hoe het kind het beste ondersteund kan worden door niet alleen te kijken naar het gedrag van het kind, maar ook naar het gedrag van leerkrachten en ouders. Dit betekent dat consulenten zorg-onderwijs vragen stellen zoals: 'Wat doe jij als professional of als ouder?' en 'Wat kan jij doen om het kind het beste te ondersteunen?'. Volgens de consulenten zorg-onderwijs helpen deze vragen bij het vinden van passende ondersteuning.

Door schoolcoaches PBS wordt gelijkwaardigheid bevorderd door een partnerschap te creëren tussen alle betrokkenen: leerlingen, schoolmedewerkers en ouders. Er worden gezamenlijke afspraken gemaakt die voor iedereen gelden en ouders worden actief uitgenodigd om mee te denken over de uitvoering van de PBS-aanpak. Leerlingen worden via het PBS-kidsteam betrokken bij het bedenken van verbeteringen in de aanpak.

Een uitdaging die gezinsconsulenten JES-Rijnland tegenkomen met betrekking tot de gelijkwaardigheid, is dat ouders op bepaalde scholen de leerkrachten nog kennen uit hun eigen schooltijd. Deze persoonlijke banden kunnen zorgen voor een sterke gelijkwaardigheid en verbondenheid, maar kunnen ook problemen veroorzaken wanneer er bijvoorbeeld kwetsbare zaken besproken moeten worden.

Aandacht voor de brede context van gedrag en/of twijfels, onzekerheden en kwetsbaarheden

In alle drie de voorbeelden is aandacht voor de brede context waarin de jeugdige opgroeit, de situatie van ouder(s) en het gehele gezin. Tijdens huisbezoeken krijgen de gezinsconsulenten JES-Rijnland en consulenten zorg-onderwijs door observaties en open gesprekken met ouders een beter inzicht in de thuissituatie en gezinsdynamiek. Zo vertelt een gezinsconsulent JES-Rijnland dat het helpt om signalen te identificeren, zoals het ontbreken van essentiële spullen als een bank, bed, tafel, speelgoed of boeken. Deze signalen worden met ouders besproken, waarbij er mogelijkheden worden aangegeven voor ondersteuning, zoals een doorverwijzing naar hulpinstanties zoals de voedselbank of de bibliotheek.

"Een gezinsconsulent ziet tijdens een huisbezoek aan een gezin dat het gezin heel klein is behuist en dat de kinderen geen bed hebben. De gezinsconsulent kan regelen dat de kinderen binnen enkele dagen een bed hebben om in te slapen."

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Daarnaast proberen de consulenten zorg-onderwijs in het multidisciplinair overleg op school het gedrag van leerlingen in verschillende contexten naast elkaar te zetten. Is het gedrag thuis vergelijkbaar met dat op school? Of beïnvloedt het gedrag thuis het gedrag op school, of andersom? Zowel ouders als school bekijken

het gedrag vaak in één context, de consulent zorg-onderwijs probeert een brug te slaan tussen deze contexten.

Ook de schoolcoaches PBS plaatsen gedrag van leerlingen in de klas in een bredere context, waarbij ze rekening houden met factoren van het kind, de ouders en de school. Ze kijken naar de oorzaak van gedrag en naar manieren om alternatief gedrag te bevorderen. Een voorbeeld hiervan is door met ouders in gesprek te gaan over andere gedragskeuzes voor hun kind.

"Welke keuzes hebben kinderen nog meer dan bijvoorbeeld terugslaan wanneer het geslagen wordt? Wat zijn de lange termijn gevolgen voor dit gedrag?"

Schoolcoach PBS

Ook vinden de schoolcoaches PBS het belangrijk om gedrag in de bredere context van de wijk Duindorp te plaatsen. Ze erkennen de unieke identiteit van Duindorp, waar een sterke buurtbetrokkenheid heerst, en kijken naar gedrag van kinderen en opvoeding van ouders met respect voor deze wijkenmerken. In Duindorp is de betrokkenheid binnen de buurt zichtbaar in het gedrag van leerlingen op school, terwijl op school de zelfstandigheid en de boodschap 'let op jezelf' worden benadrukt. Daarom bespreken de schoolcoaches PBS de factoren van kind, gezin, school en wijk in gesprekken op school, en wordt er op deze manier gekeken naar wanneer ondersteuning nodig is en wanneer niet.

Aandacht voor positieve zaken

Alle drie de voorbeelden vertrekken vanuit een positieve

insteek, zowel in het bekrachtigen van wat goed gaat, als in het kijken naar mogelijkheden: 'Wat kan er wel?', 'Waar is een kind goed in?' en 'Wat vind een kind leuk om te doen?'. Dit wordt door een consulent zorg-onderwijs als volgt verwoord:

"We denken vanuit het belang van het kind. Wat kan er wel? Waardoor er mooie constructies worden bedacht waarvan je eigenlijk voorheen zou denken. 'Nou dat gaat helemaal niet! Wat dan dus wel kan'."

Consulent zorg-onderwijs

Vooral in de aanpak van de schoolcoaches PBS komt vaak en expliciet naar voren dat positief gedrag bekrachtigd en uitgebouwd wordt. Daarbij wordt erop gelet dat de taal die zij richting kinderen gebruiken positief is. Dit houdt in dat ze gewenst gedrag expliciet benoemen, bekrachtigen en belonen.

“De PBS-aanpak heeft (zichtbaar) effect als het in de school rustig en heel voorspelbaar wordt voor kinderen, zodat er een rode draad komt waar iedereen zich aan houdt. De helderheid, duidelijkheid en voorspelbaarheid is heel belangrijk voor ‘onze kinderen’. Hiernaast werd de ‘positieve taal’ eerder niet gezien in de wijk waardoor het streven werd om met elkaar dezelfde taal te gaan spreken in de wijk zodat kinderen op dezelfde manier aangesproken worden en zij niet alleen maar horen wat niet o.k. is of niet mag. Het gebruiken van de positieve taal als taal over ‘welk gedrag we wel willen zien en hoe we ons wel gedragen’, moest zowel op de scholen als bij andere professionals aangeleerd worden.”

Schoolcoach PBS

De positieve taal wordt in alle lagen van de school gesproken: tussen schoolmedewerkers en jeugdigen, tussen medewerkers onderling en vanuit leidinggevenden richting partners.

“Er is geïnvesteerd om leerkrachten zich vaardig te laten voelen in de PBS-aanpak en met elkaar ‘het te gaan ademen, het positief met elkaar omgaan geldt voor leerlingen, leerkrachten en leidinggevenden (waarderend leidinggeven) waarbij aandacht is voor dat wat goed gaat en ruimte blijft voor verbetering.”

Schooldirecteur PBS

Vermijden van problematiseren/medicaliseren waar mogelijk

De schoolcoaches PBS kijken naar wat er nodig is binnen de school om ervoor te zorgen dat de jeugdige zoveel mogelijk in de klas kan blijven en onderwijs kan volgen. Een voorbeeld hiervan is dat de schoolcoach PBS samen met de leerling en schoolhond gaat wandelen om de jeugdige te helpen zijn boosheid te uiten. Na de wandeling voelt het kind zich weer rustig en kan het weer terugkeren naar de klas om onderwijs te volgen. De schoolcoaches PBS geven daarnaast trainingen aan leerkrachten, zoals ‘traumasensitief lesgeven’. Deze trainingen helpen leerkrachten om traumasignalen tijdig te herkennen en voorkomen dat symptomen verkeerd worden gelabeld, bijvoorbeeld als ADHD. Door deze trainingen kunnen leerkrachten beter inspelen op de behoeften van leerlingen.

De consulenten zorg-onderwijs bespreken met scholen wanneer bepaald ‘probleemgedrag’ in de klas passend kan zijn bij de situatie van het kind. Bijvoorbeeld in het geval waarin een kind veranderingen in gedrag vertoont door de scheiding van ouders, leggen consulenten zorg-onderwijs uit dat dit gedrag passend kan zijn en geen directe reden voor zorg hoeft te zijn. In plaats van snel externe hulp in te schakelen adviseert de consulent zorg-onderwijs om naar manieren te zoeken waarop direct betrokkenen het kind ondersteuning kunnen bieden.

“Het is normaal dat een kind in zo'n situatie specifiek gedrag laat zien, en het zou juist zorgelijk zijn als dat gedrag niet naar voren komt. De vraag is dan hoe de school het kind kan opvangen zonder direct een psycholoog of kindercoach in te schakelen. Soms kan er sprake zijn van een loyaliteitsconflict waar kinderen doorheen gaan, en dan is de vraag hoe we het kind in deze situatie kunnen ondersteunen.”

Consulent zorg-onderwijs

Zo worden eventuele zorgen om gedragingen van jeugdigen zoveel mogelijk binnen de schoolomgeving aangepakt en wordt er gezocht naar passende oplossingen die geen onnodige externe hulpverlening, diagnostisering en medicaliseren met zich meebrengen.

De consulenten zorg-onderwijs spreken met scholen over het vaak vroegtijdig aanvragen van breed onderzoek naar IQ en sociale vaardigheden voor kinderen vanaf groep vijf. Zij adviseren om eerst de tijd te nemen voor de ontwikkeling van het kind en benadrukken het belang van gesprekken met ouders om te begrijpen wat er speelt en wat een kind nodig heeft. Ze moedigen aan om het kind zo veel mogelijk te ondersteunen binnen de schoolcontext en pas later, indien het gedrag opvallend blijft, opnieuw te overwegen of een breed onderzoek nodig is.

3.2 Normaliseren in de praktijk: het proces

Hierboven zijn de resultaten besproken aan de hand van de elementen benoemd in de visie normaliseren. Daarnaast viel op dat er nog een aantal proceselementen van belang zijn die mede bepalen of normaliseren in de praktijk ook echt van de grond komt. Daar wordt hieronder verder op ingegaan.

Een gedeelde visie

Alle drie de voorbeelden onderschrijven het belang van een gezamenlijke visie op normaliseren, al bestaan er inhoudelijke verschillen tussen de voorbeelden op wat deze visie is of zou moeten zijn. De gesprekspartners in de interviews onderstrepen allen het belang van een gedeelde visie op normaliseren voor het slagen van de aanpak. Daarmee wordt voorkomen dat de aanpak afhankelijk is van specifieke personen en duurzaam geborgd is binnen de school. Een gezinsconsulent JES-Rijnland verwoorde dat als volgt:

“De Gezinsconsulent moet ingebed zijn in de visie van de school, het moet niet aan individuen hangen”.

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Daarnaast helpt een gedeelde visie om vanuit de school richting ouders en jeugdigen dezelfde verwachtingen en afspraken uit te dragen, iedereen weet dan waar hij of zij aan toe is:

“Mensen zien hoeveel verschil het maakt als je het met zijn allen doet, hoeveel rust het eigenlijk geeft en van hoeveel dingen je af bent door aan de voorkant maar zo duidelijk te zijn en te vertellen wat je verwacht, waardoor je later weer een haakje hebt om kinderen te herinneren aan wat je eerder hebt afgesproken. Dat werkt succesvol, waardoor mensen het ook willen blijven doen”.

Schooldirecteur PBS

Daarbij geven de gesprekspartners ook aan dat het niet stopt bij de verbinding tussen schoolmedewerkers en ouders en jeugdigen. Het is ook van belang dat de wijk, en de daarin actieve organisaties gericht op ouders, jeugd en gezinnen, aanhaakt bij de aanpak van de school:

“We moeten het gesprek blijven voeren over de samenwerking tussen thuis, school en de wijk. De samenwerking vraagt om laagdrempelig contact, verbinding van deze drie werelden en vooral om vertrouwen: in de ouders en de samenwerkingspartners”.

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Tenslotte kan het ook uitdagend zijn om samen met ouders te komen tot een gedeelde visie. Hoewel ouders en kinderen vaak expliciet gevraagd worden om input en feedback te geven op de aanpak, komt er weinig respons. Daarnaast kunnen ouders thuis normen en waarden meegeven aan hun kinderen die conflicterend zijn met die van de school:

“Een hardnekkige boodschap die kinderen vanuit thuis meekrijgen is bijvoorbeeld: ‘Als je geslagen wordt, sla je maar terug’. Op school mag dit niet”.

Schoolcoach PBS

Het lukt in die gevallen niet om een gedeelde visie uit te dragen, waardoor kinderen moeten schipperen tussen de verschillende normen en waarden in verschillende contexten. Dat maakt de kans kleiner dat een aanpak succesvol is:

"Droom is dat kinderen dit nieuwe gedrag vinnerlijken en niet zien als iets wat start zodra zij de school binnen stappen en het idee hebben 'in deze wereld doen we het zo', je zou willen dat als de medewerkers van school er niet zijn, dat de kinderen op straat en in de speeltuin ook nadenken over hun taalgebruik, de manier waarop ze met elkaar en met andere volwassenen omgaan."

Schooldirecteur PBS

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

Uit bovenstaande blijkt dat een gedeelde visie belangrijk is voor de verschillende voorbeelden. Daarnaast werken alle drie de voorbeelden vanuit een positieve insteek (zie 3.1). Zowel voor de gedeelde visie als voor de positieve insteek is het belangrijk dat de aanpak niet alleen geborgd is- en uitgedragen wordt- vanuit school, maar dat ouders, jeugdigen en andere betrokkenen hier ook een actieve rol in hebben. Vanuit deze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid krijgt een aanpak kans van slagen. Dat wordt door een gezinsconsulent JES-Rijnland als volgt verwoord:

"We werken vanuit vertrouwen en zorgen met elkaar voor de kinderen van deze wijk en gaan als community met de zorgen en uitdagingen in de wijk om."

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Gesprekspartners geven aan dat deze gezamenlijke verantwoordelijkheid voortdurend onder de aandacht moet blijven, om iedereen mee te (blijven) nemen in de visie en aanpak:

"Je moet je mensen op school steeds geschoold houden. Het is de uitdaging om de juiste manier te vinden om te zorgen dat parttime, externen of tijdelijke medewerkers ook op diezelfde lijn gaan zitten. Dat is nog wel zoeken, daar zijn we nog niet zo succesvol in, dat is ook logisch."

Schooldirecteur PBS

Daarbij is het van belang dat er niet alleen vanuit de school een gedeelde visie wordt uitgedragen naar ouders en jeugdigen toe, maar dat zij ook actief betrokken worden. Daarbij is de uitdrukkelijke wens om dit nog verder uit te bouwen:

"Krachten, netwerk van kinderen en ouders (meer) inzetten en/of versterken. Meer gebruik maken van de (informele) netwerken en de onderlinge betrokkenheid tussen buurtbewoners"

Schoolcoach PBS

Samenwerkingsafspraken en overlegstructuur

Maar hoe breng je die gedeelde visie, positieve insteek en gezamenlijke verantwoordelijkheid in de praktijk? Hoe zorg je

ervoor dat de aanpak duurzaam geborgd is? Dan kom je al snel bij concrete samenwerkingsafspraken en structurele overlegmomenten. Door elkaar te zien en te spreken werk je aan het gezamenlijk uitdragen van een visie en aanpak, waarbij afspraken helpen in het elkaar scherp houden op het uiteindelijke doel. Daarbij geven gesprekspartners aan dat het belangrijk is om duidelijke afspraken te maken over rollen, verantwoordelijkheden en verwachtingen:

"Zorgen voor een duidelijke afbakening van taken tussen schoolcoaches en schoolmaatschappelijk werk, schoolcoaches moeten geen verlengstuk worden van maatschappelijk werk, enkel individueel aanbod is niet gewenst"

Schoolcoach PBS

Maar het is eveneens belangrijk om met elkaar af te bakenen wanneer er meer nodig is dan preventief, voorliggend aanbod zoals geboden binnen deze drie voorbeelden:

"Wanneer start je als Gezinsconsulent en wanneer niet? Je bent geen hulpverlener, maar veel hulpverleningsvragen komen wel bij je"

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Daarnaast vraagt een goede samenwerking om tijd en voldoende draagvlak:

“De 100% commitment maakt dat het werkt, dit is bereikt door met elkaar in gesprek te blijven, afspraken te maken en deze na te komen”.

Schoolcoach PBS

Tenslotte is het belangrijk dat gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg-onderwijs en schoolcoaches PBS aanwezig zijn bij structurele overlegmomenten over leerlingen, om constructief mee te kunnen denken en preventief te kunnen handelen. Deze structurele overlegmomenten scheppen ook duidelijkheid richting samenwerkings-partners buiten de school, zowel inhoudelijk als praktisch op het gebied van overlegstructuur en programmering.

Jeugdprofessionals in de school

De gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg-onderwijs en schoolcoaches PBS vervullen een brugfunctie tussen de school (en diens medewerkers) enerzijds en ouders en jongeren anderzijds. Doordat deze jeugdprofessionals wel bij de school horen, maar niet van de school zijn, zijn zij voor ouders laagdrempelig benaderbaar. Dit werd door onze gesprekspartners als volgt verwoord:

“Het is voor de Gezinsconsulenten bij huisbezoeken belangrijk dat ouders voelen dat zij het kunnen delen wanneer zij iets minder vinden of boos zijn in het contact met school. De Gezinsconsulenten zijn hierbij meer autonoom dan bijvoorbeeld een schooldirecteur of intern begeleider en zeggen afhankelijk van de ouder of school: ‘Ik ben op school, ik hoor bij de school, maar ik ben niet van school!’ Het varieert per school in hoeverre ouders door de gezinsconsulenten uitgenodigd moeten worden om over het contact met school in gesprek te gaan, op sommige scholen delen ouders hun ervaringen uit zichzelf en vragen ze om advies.”

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Tegelijkertijd hebben de gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg-onderwijs en schoolcoaches PBS de tijd en ruimte om kinderen in verschillende contexten te observeren en te spreken en met ouders het gesprek aan te gaan.

“De Gezinsconsulenten zijn aanwezig op het schoolplein, op school, de deur naar hun kantoor staat altijd open, dit maakt hen laagdrempelig. Anderzijds zien zij het bijvoorbeeld ook als een ouder met kind voor de bibliotheek zit en kunnen zij spontaan meelopen naar de bibliotheek. Als er wijkactiviteiten zijn, stuurt een gezinsconsulent een berichtje naar alle ouders bij wie hij/zij betrokken is. Het ontvangen van een berichtje kan de drempel verlagen om een vraag te stellen”.

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Deze laagdrempelige aanwezigheid in diverse contexten zorgt ervoor dat de jeugdprofessionals voor ouders laagdrempelig beschikbaar zijn, maar ook dat de jeugdprofessionals de ruimte en tijd hebben om met ouders in contact te komen en te blijven, zoals bijvoorbeeld hierboven beschreven. Daarnaast geeft het ook de ruimte om te zorgen dat ouders ‘aankomen’ bij andere voorzieningen, organisaties en partners in de wijk, bijvoorbeeld door met ouders mee te gaan, iets wat voor ouders op zichzelf een uitdaging kan zijn.

"De machteloosheid die gezinsconsulenten kunnen ervaren: het is voor veel ouders een uitdaging om de juiste plek te vinden om hun vraag te stellen en de juiste voorzieningen voor het gezin te vinden: je moet de taal spreken, je moet je aanmelden, de deur is dicht tenzij je een afspraak maakt (i.p.v. spontaan binnenlopen), je moet een hulpvraag formuleren. Bij schaamte en spanning over bijvoorbeeld armoede is een ervaring met "niet welkom voelen" een reden om een volgende keer geen hulp te vragen. Voor ouders met laag opleidingsniveau en lage taalbeheersing in het Nederlands is het lastig om "ergens binnen te komen", ook als de voorzieningen juist op deze ouders gericht zijn".

Consulent zorg-onderwijs

Bovendien vervullen gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg-onderwijs en schoolcoaches PBS een brugfunctie tussen de school(medewerkers), ouders en (jeugd)hulp. Doordat zij het zorglandschap goed kennen, kunnen ze ouders gericht doorverwijzen of adviseren over aanbod en mogelijkheden. Zowel op het gebied van hun kind, als bij andere uitdagingen die spelen binnen een gezin. Maar minstens zo belangrijk is dat zij met zowel schoolmedewerkers als met ouders het gesprek aan kunnen gaan over wanneer hulp nodig is, wanneer gedrag passend is bij de situatie, en wanneer een andere oplossing mogelijk is dan formele hulp en ondersteuning. Zo kunnen deze jeugd-

professionals zelf ook (groeps)interventies aanbieden, waarmee wachtlijsten worden voorkomen en drempels voor ouders (met betrekking tot doorverwijzen en aanmelden) worden weggenomen.

"Als ouders eindelijk open staan voor aanmelding en dan moeten ze wachten, dan ben je ze kwijt. Het liefst wil je – dat als je ouders zover hebt – je gelijk kan zeggen: "kom, we melden je aan en volgende week hebben we het eerste gesprek en ik ben er dan bij".

Schoolcoach PBS

Daarnaast vervullen de jeugdprofessionals een belangrijke brugfunctie richting andere organisaties, partijen en personen die rondom de school actief zijn.

"De scholen zochten een verbinder die een coachende rol zou spelen op school, in de wijk en bij iedereen die bij het kind betrokken is, zodat iedereen dezelfde taal zou spreken".

Schoolcoach PBS

Maatschappelijke context

In het verlengde van de brugfunctie van jeugdprofessionals richting andere organisaties voor zowel jeugdigen als ouders, geven gesprekspartners tijdens de interviews aan steeds vaker te maken te krijgen met hulpvragen en

problematiek die te zwaar is voor een gezinsconsulent JES-Rijnland, consulent zorg-onderwijs of schoolcoach PBS om op te pakken:

"De maatschappelijke vraagstukken zoals de grote armoede, straatproblematiek, risicofactoren voor huiselijk geweld die gezinsconsulenten op de scholen en in de wijken tegenkomen".

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Volgend daarop zien jeugdprofessionals in toenemende mate schrijnende en complexe situaties bij gezinnen, waarbij zij niet voldoende toegerust zijn om de juiste hulp te bieden. Dit is voortdurend onderwerp van gesprek:

"Hoe lang en hoe intensief ben en blijf je als gezinsconsulent betrokken bij een gezin en houd je contact? Wat hoort bij de rol van de gezinsconsulent? Aan welke organisatie verbind je de vraag van van de ouder? Wanneer is overdracht passend?".

Gezinsconsulent JES-Rijnland

Idealiter wordt er dan doorverwezen, maar de lange wachtlijsten bij zowel gespecialiseerde jeugdhulp als Veilig Thuis vormen dan een uitdaging voor een jeugdprofessional die al betrokken is bij een gezin. Deze

is onvoldoende toegerust voor adequate hulp, maar tegelijkertijd is er in de nabije toekomst geen alternatief voorhanden.

Eerder is al beschreven dat jeugdprofessionals zich ook moeten verhouden tot opvoedstijlen van ouders die zij voor ongewenst houden, bijvoorbeeld als ouders hun kinderen adviseren om 'terug te slaan'. Geïnterviewden geven aan daar nog meer oog voor te willen hebben:

"Bewustwording, inzicht en handvatten van opvoedingsstijl van ouders en gedragsalternatieven voor hun kinderen door hen te informeren: welke keuzes hebben kinderen nog meer dan bv. terugslaan als hij/zij geslagen wordt? Wat zijn de lange termijn gevolgen van bepaalde opvoedgedrag?"

Schoolcoach PBS

Tenslotte geven geïnterviewden aan dat het vanuit de AVG-wetgeving lastig kan zijn om preventief informatie uit te wisselen met andere professionals.

3.3 Wat kan er nog beter? Wat is er nog nodig?

Zoals hierboven al beschreven is, zijn er grenzen aan wat gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg- onderwijs en schoolcoaches PBS kunnen aanbieden in complexe situaties. Maar daarnaast lopen de drie programma's ook tegen andere grenzen aan. Een deel daarvan heeft te maken met randvoorwaarden die niet (afdoende) aanwezig zijn, een ander deel heeft te

maken met de reikwijdte van het programma zelf. Zo is de ondersteuning van de consulenten zorg- onderwijs alleen beschikbaar voor gezinnen waarvan de kinderen in Rijswijk naar school gaan, de wens is om dit in de toekomst uit te breiden naar kinderen die in andere gemeenten naar school gaan (maar wel in Rijswijk wonen). Daarnaast zorgt de groeiende bekendheid van de programma's voor een toenemende vraag aan hulp en ondersteuning, terwijl de capaciteit om hierin te voorzien niet (voldoende) meegroeit:

"Er is momenteel meer vraag dan aanbod, wat het lastig maakt om de kwaliteit te waarborgen. De consulenten zouden graag meer tijd en energie willen investeren in de samenwerking met scholen, vooral met het voortgezet onderwijs. Scholen weten de consulenten te vinden en vertrouwen op hun expertise, wat soms betekent dat ze moeten aangeven dat ze niet altijd beschikbaar zijn."

Consulent zorg-onderwijs

Een andere gesprekspartner benoemt dat het daarom wenselijk is om het aantal Consulenten uit te breiden, zij moet nog te vaak 'nee' verkopen:

"Dat is iets waar ik nu zelf tegen aanloop dat ik mensen moet teleurstellen dat je er niet bent of dat ik niet kan helpen op dit moment ja'."

Consulent zorg-onderwijs

Daarbij is het belangrijk op te merken dat een programma niet simpelweg uitgebreid kan worden door extra capaciteit toe te voegen. Het opbouwen van vertrouwen en samenwerking met ouders vraagt tijd, energie en aandacht, en is niet eenvoudig overdraagbaar op een nieuwe of andere medewerker. Het is daarom belangrijk dat de gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg- onderwijs en de schoolcoaches PBS langdurig bij dezelfde scholen en ouders betrokken kunnen blijven, of dat er voldoende overbruggingstijd wordt gecreëerd wanneer dit niet mogelijk is en er wel een andere collega betrokken wordt.

Ook geven gesprekspartners aan dat het belangrijk is dat gezinsconsulenten JES-Rijnland, consulenten zorg- onderwijs en schoolcoaches PBS de ruimte krijgen om te doen wat nodig is. Om al doende te leren, om per school of per ouder te kijken wat werkt en passend is. En om daarbij niet alles vast te zetten in vakjes, protocollen en financieringsstromen. Tegelijkertijd hebben zij behoefte aan duurzame borging en langdurig commitment van scholen, organisaties in de wijk en gemeenten. Dat biedt (toekomst)perspectief en biedt hen de mogelijkheid om een langdurige band met ouders, scholen en organisaties op te bouwen en te onderhouden.

Tot slot

Het Leernetwerk Normaliseren onderstreept het belang van een gezamenlijk pedagogisch antwoord van onderwijs en jeugdhulp op onzekerheden en kwetsbaarheden bij opgroeien en opvoeden. Net als in onze eerdere publicatie De kracht van het gewone hebben we in dit kleine onderzoek geprobeerd om een

aantal voorbeelden in beeld te brengen waarin gewerkt wordt volgens een aantal belangrijke elementen uit de visie van ons leernetwerk op normaliseren. In dit onderzoek keken we daarbij naar drie voorbeelden in de verbinding tussen het onderwijs- en het jeugd domein. Door deze voorbeelden te beschrijven en door aan te geven hoe zij aansluiten bij de visie op normaliseren hopen we inspiratie te bieden aan gemeenten en organisaties die werken op of

te maken hebben met het raakvlak tussen onderwijs- en jeugd domein, als ook aan de professionals die daar werkzaam zijn. We pretenderen niet om uitspraken te doen over de werkzaamheid en de effectiviteit van de voorbeelden. Dat was niet onze ambitie. Wel bevatten de beschrijvingen aanwijzingen voor de mate waarin de voorbeelden ondersteunend werken voor jeugdigen en gezinnen, in het opgroeien en opvoeden en in het

normaliseren van vragen, onzekerheden en kwetsbaarheden die daarbij komen kijken.

In de drie beschreven voorbeelden springt een aantal elementen eruit. Laagdrempeligheid is een belangrijk element dat in alle drie de voorbeelden duidelijk naar voren komt. In de voorbeelden kennen professionals de contexten van het kind buiten school (thuis, buurt/wijk, vrije tijd) en sluiten daarbij aan. Dat doen zij onder meer door aanwezig te zijn op het schoolplein, huisbezoeken, laagdrempelig contact met ouders en veelvuldig contact met kinderen. Waarbij de professionals zich positioneren als vanzelfsprekend bij de school horend en niet als 'jeugdhulp'. Daarmee samenhangend is de presentie van de professionals op scholen een belangrijke factor. Op die manier zijn zij in staat om het gesprek aan te gaan met kinderen, ouders én schoolmedewerkers. Zij staan naast kinderen/ouders en verbinden de contexten van thuis, de school en de wijk. Dat maakt dat professionals samen met leerkrachten, kinderen, ouders en eventuele andere betrokkenen met een brede blik kunnen kijken naar het gedrag van kinderen en naar waar dat vandaan zou kunnen komen - als er aanleiding is om naar oorzaken van gedrag te kijken. Daarbij kijkt de school binnen deze brede blik ook expliciet naar eigen handelen en mogelijkheden: wat kunnen zij veranderen in de eigen context om het voor de leerling mogelijk te maken onderwijs te (blijven) volgen. Bovendien blijkt uit de voorbeelden dat de professionals een schakel vormen naar organisaties in het bredere sociaal domein, zoals

op het gebied van armoede, huisvesting, psychische problematiek van ouders en complexe ouderrelaties. Problemen op deze terreinen zijn niet zelden voorliggend aan als 'ongewenst' ervaren gedrag van kinderen of jongeren. Praktische, emotionele of informele steun vanuit andere domeinen kan dan wenselijk zijn.

De drie voorbeelden maken duidelijk dat een gezamenlijke visie van in ieder geval de school en de toegevoegde professionals essentieel zijn. Waarbij als het even kan ook andere betrokken organisaties en zeker ook ouders en kinderen/jongeren worden betrokken. Een gemeenschappelijk discours met een gemeenschappelijke taal vormt de basis voor de samenwerking en voor het gezamenlijk dragen van verantwoordelijkheid voor een andere, normaliserende omgang met opgroeien en opvoeden. Daarnaast maken de voorbeelden duidelijk dat ruimte voor de betrokken professionals (gezinsconsulenten, consulenten zorg en onderwijs, schoolcoaches PBS) bijdragen aan die andere, normaliserende omgang met opgroeien en opvoeden.

Met deze bescheiden publicatie hopen wij als leernetwerk zoals gezegd onderwijs- en jeugdhulpprofessionals en beleidsmakers te inspireren bij normaliseren in de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. Het normaliseren van opgroei- en opvoedkwesties behoort wat het leernetwerk normaliseren betreft tot de basishouding van onderwijs-, jeugd- en gezinsprofessionals, het creëren van de randvoorwaarden daarvoor zou een belangrijke leidraad moeten zijn voor

beleidsmakers van gemeenten en van organisaties.

Deze publicatie vormt tevens de afsluiting van vier jaar leernetwerk normaliseren, dat we hebben mogen organiseren vanuit de Regionale Kenniswerkplaats Jeugd SAMEN. Vier jaar waarin de deelnemers aan het leernetwerk veel hebben gebracht én hebben gehaald. Wij hopen dat de impact van de opbrengsten van het leernetwerk ook buiten het leernetwerk zelf zichtbaar en voelbaar was. De vele mooie sessies en dialogen over het normaliseren van opgroeien en opvoeden geven ons het vertrouwen dat dat in ieder geval een beetje gelukt is. Daarvoor danken wij de deelnemers aan het leernetwerk en eenieder die deel heeft genomen aan die sessies en dialogen, die we met veel plezier vanuit het leernetwerk en vanuit het lectoraat Jeugdhulp in transformatie van De Haagse Hogeschool mochten voeren.

Colofon

September 2024

© 2024 De Haagse Hogeschool

De Haagse Hogeschool
Johanna Westerdijkplein 75
2521 EH Den Haag
www.dehaagsehogeschool.nl
www.kennisnetwerkjeugdhaaglanden.nl

Auteurs

Marije van der Hulst
Barbera Voskuil
Tamara Bos
Rob Gilsing

Uitgever

De Haagse Hogeschool

Foto's

Shutterstock

Vormgeving

Gabriëlle Thijssen

ISBN: 97890834474

Kennisnetwerk
Jeugd Haaglanden